

Україні з законодав-
ні та закріпленні на-
кому суду справедливо-
нення та застосування
та Європейського Сою-
принципи права, що за-
року та загальні принци-
всюклягеної діяльності.
цяється як складова
ється підставою для ска-
варства. В деяких рі-
Сорозу. Постанова Кабінету Міністрів України № 1496 від
Офіційний вісник України. -2003 - Ст. 1735.
журнальна рішень та застосування практики Європейського суду з
Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV/ Верховна Рада
від 02.12.2012 - режим доступу: <http://zakon4.gada.gov.ua/>
декларація прав людини (рос/укр)ООН; Декларація, Міжнарод-
від 10.12.1948. Режим доступу : <http://zakon4.gada.gov.ua/laws/>
Л.К. Основания гражданско-правовой ответственности / Матвеев

Література:

Україні до законодавства
адаптації законодавства
Сорозу. Постанова Кабінету Міністрів України № 1496 від
Офіційний вісник України. -2003 - Ст. 1735.
журнальна рішень та застосування практики Європейського суду з
Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV/ Верховна Рада
від 02.12.2012 - режим доступу: <http://zakon4.gada.gov.ua/>
декларація прав людини (рос/укр)ООН; Декларація, Міжнарод-
від 10.12.1948. Режим доступу : <http://zakon4.gada.gov.ua/laws/>
Л.К. Основания гражданско-правовой ответственности / Матвеев

ТИТ ОМБУДСМАНА В УКРАЇНІ ЯК УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ПИТАНЬ РОЗПОДІЛУ ВЛАДИ ТА ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Головко С. Т.

кандидат історичних наук, доцент

Зуєва В. О.

кандидат політичних наук, доцент

Українського національного авіаційного університету
м. Київ, Україна

Україна права і свобод людини є ключовою національною ідеєю усіх
країн світу. Незалежно від того, яку формулу національної ідеї
в центрі завжди має знаходитися людина, її інтереси, долі і майна
Для України, яка намагається побудувати власний демократич-
не питання вже протягом 23 років на втрачає своєї актуальності.
Україні, в усьому світі справедливо вважається інститут омбудсма-
Україні зазначена інституція представлена Уповноваженим Верховної Ра-
ни права людини.

Термін «обудсман» має німецьке походження і його коріння сягає раннього періоду життя німецьких племен. Так називалася особа, яка обирається зборю зі злочинців-вбивць прошової пені (віри) від імені потерпілої сторони [1, с. 39]. У сучасному світі «обудсман» – це посадова особа рідної держави, що призначається парламентом і має завдання захистити права і свободи людини і громадянина» [2, с. 399].

Слід зазначити, що сам термін «обудсман» не отримав широкого законодавчого визнання у світі, офіційні назви посади в різних країнах різняться. Так цей інститут називається тільки у скандинавських країнах, деяких штатах Індії (у більшості штатів вони носять назву локайюкти [3, с. 49]), Канаді, США, Великобританії, Новій Зеландії, на Ямайці, Островах Кука, у державах Океанії. В інших країнах національні правові акти про «обудсманів містять різноманітні назви зазначеного інституту: «повноважений з громадських прав» – у Польщі, «повноважений зборів з прав громадян і «повноважений державних зборів з прав національних і етнічних меншин» – в Угорщині, «повноважений з прав людини» – в Російській Федерації і Словенії, посередник (модератор) – у Франції та інших країнах.

Разом з тим слід зазначити, що у теоретичному плані термін «обудсман» є збірним і являє собою родові поняття, образ спеціальної служби, яка не схожа на інші державні та громадські структури, що займаються захистом прав і свободи людини та громадянина.

Історія становлення в Україні інституту «обудсманів розпочинається в 1998 році, коли згідно ст. 101 Конституції України для здійснення парламентського контролю за діяльністю Верховної Ради з прав людини було створено посаду «повноваженого Верховної Ради з прав людини». 15 січня 1998 року набрав чинності Закон України «Про повноваженого Верховної Ради України з прав людини», а 14 квітня того ж року Верховна Рада України обрала першого «обудсманом» в Україні «повноваженого з прав людини» – Ніну Карпачову [4].

Запровадження спеціального інституту «повноваженого Верховної Ради з прав людини» стало новачком у державно-правовій системі захисту прав і свобод людини в нашій країні. У Конституції закріплюється право особи звертатися до органів державної влади за захистом своїх прав до «повноваженого» (ст. 55) і визначається, що через нього здійснюється парламентський контроль за діяльністю конституційних органів державної влади, а саме: Верховної Ради з прав людини і громадянина (ст. 101) [5]. Статус, функції та компетенції «повноваженого» закріплені у конституційному Законі України «Про повноваженого Верховної Ради з прав людини» [4]. При розробці цього закону було враховано позитивний досвід інституту «обудсманів європейських країн. Вражається, що створення такого конституційного органу стане універсальним інструментом виявлення і сприяння усунюванню порушень прав і свобод людини і громадянина в Україні. А саме, на відміну від судового (правового) контролю за органами виконавчої влади, ефективною такої моделі інституції гуртується на особистому авторитеті та специфічних повноваженнях, які полягають у переконливості аргументів «обудсманів у відношенні з його можливостями проводити розслідування порушень прав людини»

особливості української моделі полягає у тому, що на Уповноваженого по-
стала людина керуватися Конституцією України, Законами України, а також
принципами співдільності і власною совістю. На цьому, зокрема, наголошу-
ється у присязі, яку складає Уповноважений з прав людини у Верховній Раді
України, заступачю на посаду. На практиці це означає, що Уповноважений у
свої діяльності постійно керується як принципом верховенства права, так і
принципом верховенства прав людини, а також має пропонувати моделі право-
вої та моральної повелінки, які випереджали б чинне законодавство.
Повноваження на органи державної влади, органи місцевого самоврядування,
органів державної влади включені її вищі органи – Верховна Рада
України, Президент України, Кабінет Міністрів України, міністерства, відом-
ства і т.д., а аналіз ч.3 цієї ж статті дає змогу зробити висновок, що до сфери
компетенції Уповноваженого входять і відносини, які виникають при реалізації
прав і свобод між людиною та об'єднаннями громадян, установами, підприємс-
твами, організаціями незалежно від форми власності, їх посадовими і службо-
вими особами [4].

На думку правознавців, в Україні законодавчо закладено «спільну» моделю
українського омбудсмена – український закон практично не обмежує сферу
компетенції Уповноваженого з прав людини, тобто законодавець наділив його
широкою юрисдикцією, оскільки він має право приймати звернення громадян і
реалізувати на порушення їхніх прав і свобод з боку будь-яких органів державної
влади, місцевої самоврядування та посадових і службових осіб, які в тому чи
іншому обсязі виконують державно-владні функції. Виняток становлять тільки
звернення, які розглядаються судами. Контрольні функції Уповноваженого що-
до діяльності судів стосуються не суті судових рішень, а таких аспектів робо-
ти судів, як порушення ними термінів розгляду справ, недотримання процесу-
альних норм та ін. [6, с. 28].

Про проблеми України в сфері захисту прав і свобод людини та неадекват-
ності дії досліджуваної інституції свідчать такі невітні реєстри країн, як кі-
лькість скарг, що надходять до Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Не-
обхідно зауважити, що за даними голови Європейського суду з прав людини Д.
Шпільманна Україна входить до десятка лідерів серед країн, з яких надходять
найбільша кількість скарг, а саме тільки в 2013 році їх подано понад 13 тисяч [7].
Європейський суд з прав людини найбільше проблем багатьох невиконаних
рішень національних судів або ж у затігуванні їх виконання на довгий термін.
Саме такі проблеми передують причинно, через яку ЄСПЛ визнає по-
рушення прав людини і ухвалює рішення проти держави. Наступні за пошире-
ністю порушення, через які промаляні Українці вирали справи у ЄСПЛ, – це
надмірна тривалість цивільного провадження, досудового слідства чи судового
розгляду кримінальних справ, а також відсутність юридичного механізму ска-

Вишезазначене свідчить про реальні проблеми в сфері дотримання прав людини в Україні та, в свою чергу, про доволі низьку ефективність інституту омбудсмена. Згідно зі статистичними даними на кінець 2013 року Україна серед європейських країн займала 10-е місце з 47 за кількістю скарг, поданих до Європейського суду з прав людини (1,75 скарги на 1000 жителів), це приблизно 13 тис. заяв, які після вибору і сортування були розглянуті на розгляд суддям ЄСПЛ. Це значить, що приблизно 13 тис. українських громадян не знали про справедливості в Україні і змушені були шукати чесного правосуддя за кордоном. Також є дані, що за весь період існування інституту омбудсмена понад 100 тис. осіб звернулися зі скаргами щодо порушення їх права на судовий захист. Як відзначають зарубіжні ЗМІ, за весь час незалежності наймасштабніші порушення прав людини мали місце під час протестних подій на Майдані в центрі Києва і в західних регіонах України в кінці 2013 – початку 2014 року, а також відбуваються зараз у східних областях.

Таким чином, незважаючи на доволі широку юрисдикцію Уповноваженого з прав людини українська модель інституту омбудсмена працює не досить ефективно. Наведене дає підстави стверджувати, що «сильна» модель українського омбудсмена, що закладена в Законі про Уповноваженого, має бути підкріплена широкою практикою його діяльності в рамках окресленої моделі. З іншого боку, розвиток інституту омбудсмена в Україні є логічно зумовленою необхідністю у розбудові промислового суспільства. В історії міжнародного права він є атрибутом і обов'язковим елементом розвинуті демократії, забезпечуючи регуляцію розподілу влад та сприяючи верховенству права. В контексті активізації європейських процесів складаються об'єктивні умови для впровадження цієї моделі інституту омбудсмена на основі ґрунтовних теоретико-методологічних та практико-орієнтованих правових досліджень.

Література:

1. Бабозва В. В. Статус заштити прав человека и гражданина. Мировой опыт – М.: БЕК, 1996 – 408 с.
2. Конституційне право. Енциклопедичний словарь / Отв. ред. С.А. Авакян. – М.: Норма, 2000. – 688 с.
3. Зеленинов А.Б. Контроль за деятельностью исполнительной власти в зарубежных странах: Учебное пособие. – М.: РУДН, 2002. – 190 с.
4. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 20. – Ст. 99.
5. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
6. Марцеляк О.В. Институт омбудсмена: теория і практика. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 450 с.
7. Анализ практики Европейского Суда [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.espch.gu/content/category/4/13/34/>